

УДК 327.5:341.324](470:477.6)

ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИМІРИ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ РФ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ КОНФЛІКТІ

Олександр Кучик, Орест Гогоша

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032)-239-41-32,
e-mail: ol_kuchyk@ukr.net*

Розглянуто військово-політичні інтереси Російської Федерації у контексті активізації російської воєнної присутності в регіоні. Проаналізовано геополітичні устремління російського керівництва в умовах загострення напруженості у Східноєвропейському та Близькосхідному регіонах. Комплексно розглянуто спробу відновлення російського геополітичного домінування на пострадянському просторі через призму реалізації зовнішньополітичних пріоритетів Російської Федерації на Донбасі в рамках російсько-українського збройного конфлікту.

Ключові слова: Україна; російсько-український конфлікт; конфлікт у Сирії; воєнно-політичні інтереси; геополітичні інтереси.

Активізація геополітичного протистояння міжнародних акторів на сучасному етапі зумовлює зростання інтересу науковців до проблеми формування нового міжнародного порядку та принципів і форм співіснування на міжнародній арені. Активізація боротьби Росії за геополітичний вплив у регіоні через спроби повернення домінування не лише на пострадянському просторі, а й у Європейському регіоні спричинила загострення тліючих конфліктів та розпалювання нових. На цьому фоні актуалізується питання з'ясування сутності та геополітичних інтересів Росії у контексті конфліктного врегулювання на регіональному та міжрегіональному рівнях та спроба аналізу перспектив розвитку міжнародних відносин у Європейському та Євроатлантичному регіонах.

Звідси **метою** статті є аналіз геополітичних та військово-політичних інтересів Російської Федерації у контексті врегулювання російсько-українського збройного протистояння.

Стан наукової розробки зазначеної проблематики є доволі фрагментарним і зводиться сьогодні, здебільшого, до наукових публікацій у періодиці, де акцентовано увагу на аналізі російсько-українського конфлікту в контексті ведення «гібридної війни» та питаннях можливих сценаріїв подальшого розвитку ситуації. Звідси вельми актуальним видається питання осмислення глибинних причин виникнення та інтернаціоналізації конфлікту на Сході України та набуття ним ознак геополітичного конфлікту або протистояння з геополітичною складовою. Поверхневий аналіз російсько-українського протистояння на Сході України та анексії Кримського півострова, загострення протистояння у Нагірному Карабаху та «спалахи» несподіваних регіональних

конфліктів дає підстави висловлювати припущення, що збройне протистояння Росії з Україною не можна охарактеризувати однозначно регіональним конфліктом. Це лише частина великої геополітичної гри між впливовими світовими акторами, іншими складовими якої є ситуація в Чорноморському регіоні, на Близькому Сході, навіть у Європі, де ситуація з біженцями та мігрантами поступово виходить з-під контролю офіційного Брюсселя.

На даному етапі розвитку ситуації можна виокремити три великі «фронти», два з яких сьогодні перебувають в активній фазі. У контексті російсько-українського протистояння найактивнішим видається конфлікт на Донбасі, який умовно можна вважати складовою одного ланцюга конфліктів на пострадянському просторі.

Аналізуючи наявні матеріали, можна виокремити щонайменше три базові цілі Росії у цьому конфлікті. Першим завданням є дестабілізація ситуації в Україні, створення та підтримання «замороженого конфлікту», що сприятиме створенню зони постійної напруженості та «витягуватиме» фінансові та людські ресурси з України, ослабленої війною та економічними проблемами. Наявність такого конфлікту в Україні є нездоланною перешкодою до подальшої інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур. Намагання російського керівництва реалізувати на міжнародній арені сценарій «реінтеграції Донбасу» до складу України через проведення політичної та конституційної реформи в Україні можна розцінювати не лише як втручання у внутрішні справи іншої держави, а й як інструмент керування зовнішньополітичною діяльністю України та повернення останньої в орбіту геополітичного домінування Росії на пострадянському просторі.

Наступним завданням тактичного характеру, як впливає із побіжного аналізу наявних матеріалів, є тренування власних військ. Донбас, по суті, став великим полігоном, де Росія утилізує застаріле озброєння та випробовує нове, водночас відпрацьовуючи різні сценарії так званої «гібридної війни», а також тренує військових. Третім завданням, на думку численних експертів, є «налагодження виготовлення зброї без розпізнавальних знаків, яку згодом можна або використовувати в Україні, або переправляти в Сирію» [2]. Цю зброю практично офіційно передаватимуть режиму Асада або ж менш офіційно постачатимуть різноманітним терористичним організаціям – Хезболлі, Хамасу, і навіть Ісламській Державі, проти якої нібито воює Росія. Зазначимо, що Росія продовжує заперечувати наявність своїх військових в Україні, хоча тут воюють «приватні військові компанії», які, незважаючи на свій статус, неофіційно повністю підзвітні Головному розвідувальному управлінню Генерального Штабу збройних сил РФ та ФСБ. Всі ці компанії (зокрема, «Вагнер», «Византия», «ЕНОТ», «МАР», «РСБ-Груп», «Антитеррор» та ін.) мають досвід бойових дій (Афганістан, Ірак, Югославія, Чечня, Грузія) [3].

Найактивнішим виглядає сирійський «фронт», де російська регулярна армія веде бойові дії на боці коаліції із Сирією, спрямовані, за офіційною версією, проти представників ІДІЛ. Аналізуючи повідомлення засобів масової інформації та звіти міжнародних інституцій, ці бойові дії стають причиною загибелі

цивільного населення, доволі часто проводяться супроти об'єктів мирної інфраструктури та межують зі злочинами проти людяності. Скидається на те, що стратегічно головною метою, крім протистояння західній коаліції, також є дестабілізація в регіоні та намагання зберегти вплив на Північну Африку та Близький Схід. Це можна підтвердити твердженням про важливість «нафтового чинника» у зовнішньополітичних пріоритетах Росії та доволі складною ситуацією на ринку видобування та продажу нафтопродуктів. Контроль над шляхами транспортування та реалізації нафтопродуктів може мати вирішальний вплив на перспективи геополітичного становища Росії.

Відносно пасивним сьогодні є чорноморський напрям. Анексія Криму продиктована, насамперед, намаганнями «торжества історичної справедливості», а радше – створення потужної військово-морської бази, за допомогою якої можна було б контролювати ситуацію у Чорноморському регіоні, впливаючи, у такий спосіб, на весь комплекс Чорноморської та європейської системи безпеки на підступах до кордонів Росії. Оцінюючи розвиток діяльності Росії на цьому напрямі, можна констатувати проведення «тихої модернізації» російського флоту та заведення, за деякими даними, елементів ядерної зброї, що вносить певний дисбаланс у безпекову ситуацію в регіоні. Оскільки проблеми «забезпечення життєдіяльності» анексованого Кримського півострова залишаються відкритими, такі кроки можуть слугувати джерелом загострення російсько-українського конфлікту. До цього слід додати «розхитування ситуації у Молдові та Придністров'ї, що безпосередньо впливатиме у короткостроковій перспективі на Чорноморський регіон. Зараз на зазначеному напрямі відносно спокійно. Частково до цього «фронту» можна зачислити і конфронтацію Росії з Туреччиною, проте після активних звинувачень та показового оголошення санкцій проти Туреччини (після збитого російського літака) сьогодні по цьому напрямі теж відносно спокійно. Хоча в недалекому майбутньому цілком реально можуть розпочатися значно активніші протести курдів, які мають свої невирішені питання з Туреччиною, і яких Росія із задоволенням підтримає, щоб дестабілізувати обстановку в регіоні.

Істинні цілі Росії у всіх цих процесах визначити важко, хоча можна зробити декілька припущень. Насамперед Росія намагається залишити Україну в зоні свого впливу, не допустити успішного проведення реформ в Україні, не допустити європейської та євроатлантичної інтеграції України, тобто, фактично, зберегти контроль над Україною. Отож Москва продовжує нав'язувати Києву власну інтерпретацію Мінських домовленостей і головні зусилля зосереджує на реінтеграції так званих ДНР/ЛНР у конституційне поле України з наданням їм особливого статусу (закріпленого у Конституції України), який, з одного боку, означатиме перекладання фінансово-економічного тягаря відповідальності на Україну, а з іншого – фактично надаватиме Росії можливість маніпулювати своїми маріонетками, впливаючи при цьому як на внутрішню, так і на зовнішню політику України. Фактично Кремль веде справу до «другого Придністров'я», або ж до федералізації України [4]. Водночас режим В. Путіна активізує свою діяльність у рамках «гібридної війни» з метою подальшого розхитування

політичної та економічної ситуації в Україні, у тім числі в її центральних, південних та навіть західних областях, з метою як зриву проведення реформ в Україні, так і створення передумов для загального послаблення проєвропейської державної влади на всій території країни.

Контроль над Україною для В. Путіна – завдання мінімум. Завдання максимум – це контроль над Європою, і його можна поділити на мінімальне та максимальне. Максимальне – це розвалити Європейський Союз, а мінімальне – перетворити його на недієздатну організацію у такий спосіб: створити передумову для виникнення в країнах ЄС соціально-економічних проблем, у тім числі заворушень і протестів; підтримувати європейські ультраправі та ультраліві партії та політичні рухи, що спричинять трансформацію свідомості базового електорату, сповідуючи ключові європейські цивілізаційні цінності, а також суперечності всередині європейських країн; провокувати та підтримувати суперечності між країнами ЄС, передусім між країнами Західної та Центральної Європи, країнами Східної Європи та Балтії, а в ідеалі – між Європейським Союзом та США [5]. Останніми роками Росія витратила величезні кошти для створення проросійських організацій у Європі, підкупу політиків і ЗМІ, які б впливали на настрої населення в ЄС.

Цілями Росії на Близькому Сході є досягнення зростання цін на нафту через руйнування нафтової інфраструктури в регіоні, створення передумов для збільшення обсягів видобутку і продажу нафти Росією, а також встановлення контролю над маршрутами транспортування енергоносіїв з Близького Сходу та зони Перської затоки до Європи. Враховуючи останні події (зняття санкцій з Ірану та заяви Ірану щодо намірів постачати великі об'єми газу до Європи) успіхів Росія у цій авантурі не досягла. Отож велика антитерористична коаліція за участю Росії, США та ЄС не склалася. Більше того, коаліція сунітських держав на чолі з Саудівською Аравією, конфронтація з Туреччиною, загострення відносин з Ізраїлем, а також непевна політика Ірану явно не на користь Росії. Ескалація конфлікту на Близькому Сході також не змінила ціни на нафту.

Загалом спрогнозувати розвиток подій у самій Росії доволі складно. Проте варто проаналізувати деякі факти, і можна окреслити приблизну картину. Серед цих фактів виокремимо: рекордно мінімальні котирування цін на нафту та інші енергоресурси, зняття санкцій з Ірану і, відповідно, скасування для них ембарго на продаж нафти й газу; обвал національної валюти та різке скорочення золотовалютних резервів на мільярди доларів; буксування у Мінських домовленостях; даремна військова кампанія в Сирії та вже підтвержені втрати серед живої сили російських військ; міжнародна ізоляція та продовження санкцій. Зокрема, 18 грудня 2015 р. Комітет постійних представників країн ЄС (COREPER) подовжив дії санкцій щодо Росії ще на шість місяців; 21 грудня Рада ЄС ухвалила рішення щодо продовження економічних санкцій проти Росії на півроку. Вже 2016 року антиросійські санкції продовжили на наступні терміни з вимогою виконання Мінських домовленостей. Все це негативно позначається на Росії. З іншого боку, США тільки за останній рік: відновили

дипломатичні відносини з Кубою – головним союзником СРСР та головною загрозою США у Карибському басейні; підписали договір про без'ядерну програму Ірану (ще один удар по енергоринку та економіці РФ); підписали Транстихоокеанське партнерство, згідно з яким США відкривають для себе ринки ще 50-ти країн Азії (включно з Китаєм), зміцнюють фінансово Україну, списуючи їй борги, допомагають у боротьбі з корупцією та налагоджують її економіку; перекидають американські сили для союзників у НАТО, передусім у східних країнах – Балтії, Польщі, Румунії, Угорщині; будують нові бази для Альянсу та підсилюють протиракетну оборону по периметру [5].

Для Росії на 2016 рік вимальовуються два прогнози: менш негативний – повільний спад економіки на декілька відсотків у рік; більш негативний – швидкий спад економіки і, як наслідок, початок глибокої внутрішньої кризи, що, своєю чергою, спровокує зменшення федеральних грошових резервів та послаблення вертикалі влади. Вже зараз із достовірних джерел відомо, що в Росії зростає рівень безробіття, відбуваються затримки заробітної плати та соціальних виплат. Сюди додається інфляція, зростання цін, загальне зниження рівня життя та платоспроможності населення. Доходи держави від зовнішньоекономічної діяльності знизилися в декілька разів у результаті санкцій та обвалу цін на нафту.

Незважаючи на це, не варто очікувати, що Росія знизить свою агресивну зовнішньополітичну активність (насамперед в Україні та Сирії). Крім України та Сирії, очікується загострення російсько-турецьких відносин, участь Росії у менших, однак не менш важливих, регіональних конфліктах – у Таджикистані (на кордоні з Афганістаном), Нагірному Карабаху, Придністров'ї, а також тиск на Грузію.

Щодо України, то ситуація в зоні АТО продовжує залишатися неспокійною. Гарячими точками залишаються ДАП, Писки, Опитне, Горлівсько-Світлодарська дуга, Луганське, Троїцьке, Зайцеве, Новгородське, Майорське та Мар'їнка. Крім того, простежується тенденція до збільшення підтримки партизанських рухів проти ЗСУ з боку бойовиків. Припускають, що можливими напрямками нанесення оперативного-тактичних ударів російсько-терористичних сил у майбутньому можуть бути Маріупольський і Донецький, а також Кримський, що сходяться в районі Нова Каховка – важливому транспортно-технологічному вузлі зосередження та розподілу води, газу та електроенергії в Крим.

Оскільки перемогти у військовому плані Україну не так просто, як здавалося, В. Путін намагатиметься «розвалити» Україну зсередини. Сподіваючись на свою «п'яту колону» у владних, економічних і військових структурах нашої держави, він, безумовно, розраховує лише на те, що остаточний обвал уже в короткостроковій перспективі всіх політичних і економічних інститутів України примусить Захід до радикального перегляду свого ставлення до Росії як єдиного, хто може виконати в Україні роль «регіонального поліцейського», що даватиме РФ право на статус геополітичного лідера в регіоні, незважаючи на економічну відсталість Росії та вкрай низьку питому вагу її економіки у світовому ВВП [1]. Наприклад, у соціальних мережах вже сьогодні надзвичайно багато груп, які

зараз дуже сильно активізувалися і закликають до «третього майдану». Основними меседжами є ненависть до української влади та неминучість розпаду України.

З огляду на застосування такого «комплексного підходу» до врегулювання конфліктів з боку російського політикуму, доволі важливим видається успішне проведення реформи та поступове виведення української економіки з кризи. Отож можна окреслити такі ймовірні сценарії для розвитку внутрішньої ситуації в Україні 2016 року:

1. Успішне та швидке проведення реформ, зростання економіки, покращення рівня життя населення. Громадянське суспільство в Україні не здатне сьогодні впливати на важливі державотворчі процеси, а політичні сили не готові брати на себе всю повноту відповідальності за швидкі та важливі зміни в Україні.

2. Замороження ситуації, а також гальмування реформ та змін у країні, що в довгостроковій перспективі знову спровокує повторення політичної кризи в країні. Також малоймовірний.

3. Проведення реформ, хоча й дуже повільне внаслідок постійних перешкод у їхній реалізації з боку різних політичних сил та бізнес-еліт (передусім фінансово-промислових груп), які продовжують конкурувати та воювати між собою та які не дуже хочуть змінювати існуючу систему, однак змушені вдаватись до цих змін через постійний тиск західних партнерів України та активної частини українського суспільства. Цей варіант розвитку України 2016 року найреальніший.

Реалізація кожного із зазначених сценаріїв провокуватиме російську політику на реалізацію власної тактики, спрямованої на підриг української ідентичності та «актуалізації конфліктогенності в регіоні з метою не стільки навіть повернення геополітичного впливу в Східноєвропейському чи Близькосхідному регіонах, а в глобальному масштабі – до «перезавантаження» існуючого міжнародного порядку та творення нової геополітичної реальності на нових засадах, безперечно, за провідної участі «великої Росії». Звідси, 2016 рік – вирішальний етап не лише для України, а й для усього світопорядку в його нинішньому вигляді. За прогнозами аналітиків, саме 2016 року: ціни на нафту досягнуть свого історичного мінімуму; стане зрозуміло, на чиєму боці перевага в сирійському конфлікті; відбудуться президентські вибори США; стане відомо, чи пройде Європа тест на свою «європейськість» у зв'язку з внутрішніми та зовнішніми загрозами ЄС; почнуть по-справжньому проявлятися Західні санкції проти РФ, введені після анексії Криму ще 2014 року; нарешті стане зрозуміла доля «Мінських домовленостей».

З огляду на це, вибір та розробка тактики і стратегії протидії планам геополітичного «перезавантаження» є надзвичайно актуальними сьогодні для зовнішньополітичного керівництва України та періодом випробувань для зовнішньої та безпекової політики Росії, США чи ЄС, для світового співтовариства загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Пашков М.* Неоголошена війна [Електронний ресурс] / М. Пашков, А. Рачок // Військо України. – Режим доступу : <http://viysko.com.ua/journal/neogoloshena-vijna/>.
2. Російсько-український конфлікт: погляд дипломатів і позиції експертів [Електронний ресурс] / Національна безпека і оборона. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/ambass_5_6_Ukr_Ros_2014_site_s-3.pdf
3. *Румський К.* Український, сирійський и турецький фронти Кремля [Електронний ресурс] / К. Румський. – Режим доступу : <http://hvylyu.net/analytics/geopolitics/ukrainskiy-siriyskiy-i-turetskiy-frontyi-kremlya.html>.
4. *Тарасенко Н.* Сценарії завершення війни на Донбасі очима експертів [Електронний ресурс] / Н. Тарасенко // Центр досліджень соціальних комунікацій. – Режим доступу : http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=891:imovirni-stsenariji&catid=8&Itemid=350.
5. *Толстов С.* Координація політики США та ЄС у реагуванні на українську кризу [Електронний ресурс] / Толстов С. // UA Foreign Affairs. – Режим доступу : <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/koordinacija-politiki-ssha-ta-jes-u-reaguvanni-na-ukrajins/>

Стаття надійшла до редколегії 29.04.2016

Прийнята до друку 15.05.2016

**GEOPOLITICAL DIMENSIONS OF MILITARY AND POLITICAL INTERESTS
OF RUSSIA IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN CONFLICT**

Oleksandr Kuchyk, Orest Hohosha

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universitetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032)239-41-32,
e-mail: ol_kuchyk@ukr.net*

Military and political interests of Russia in the context of intensified Russian military presence in the region are considered. The geopolitical ambitions of the Russian leadership in escalated tensions in Eastern Europe and the Middle East are analyzed. The comprehensive review attempts to restore Russia's geopolitical dominance in the post through the prism of its foreign policy priorities of Russia in Donbass in the Russian-Ukrainian armed conflict are performed.

Key words: Ukraine; Russian-Ukrainian conflict; conflict in Syria; military and political interests; geopolitical interests.